

УДК 781.68:780.614.332:78.071.1(477)(092)
DOI 10.32461/2226-3209.2.2026.362428

Цитування:

Фик Ю. В. Семантика тембру труби в оркестрових творах Є. Станковича як рефлексія національної трагедії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2026. № 2. С. 359–364.

Фик Юрій Вікторович,
аспірант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0009-0009-3900-1805>
dmz2123.yfik@dakkkim.edu.ua

Fyk Yu. (2026). Semantics of Trumpet Timbre in Orchestral Opus of Ye. Stankovych as a Reflection of National Tragedy. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 359–364 [in Ukrainian].

СЕМАНТИКА ТЕМБРУ ТРУБИ В ОРКЕСТРОВИХ ТВОРАХ Є. СТАНКОВИЧА ЯК РЕФЛЕКСІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРАГЕДІЇ

Мета роботи – аналіз тембрової драматургії партитур Є. Станковича, зокрема трубних партій, для виявлення їхнього семантичного потенціалу в рефлексії національної трагедії. **Методологія роботи** базується на комплексному мистецтвознавчому підході, що поєднує: джерелознавчий аналіз – для систематизації наукових публікацій за темою статті; інтонаційний та стильовий аналіз – для виявлення функціональної специфіки трубних партій оркестрових творів Є. Станковича із програмним змістом, що рефлексують тему національної трагедії; інтерпретаційний та семантичний підхід – для розкриття символічного змісту тембру труби в контексті філософського осмислення національної трагедії. В статті проаналізовано твори: «Чорна елегія», «Панахида за померлими з голоду» та «Реквієм» – в яких тембр труби набуває стійких семантичних значень та функціонує як елемент звукової символіки. **Наукова новизна.** Вперше виокремлено систему семантичних амплуа труби в оркестрових творах Є. Станковича, які відображають різні грані трагічного досвіду. Доведено, що «метафізичний біль» у його партитурах матеріалізується через «застиглі» інтонаційні структури, а образ «трансцендентного свідка» виникає завдяки відстороненому звучанню труби у високому регістрі. Композитор тембральними прийомами чітко демаркує сфери буття та небуття, на межі яких яскраво змальовано образ дегуманізованого зла через агресивну штрихову артикуляцію та темброве протиставлення. Обґрунтовано, що така полісемантичність перетворює партію труби на елемент оркестрової семантики, який забезпечує цілісність звукового образу національної катастрофи та історичної пам'яті. **Висновки.** Аналіз творів «Чорна елегія», «Панахида за померлими з голоду» та «Реквієм» Є. Станковича дає підстави стверджувати, що композитор вибудовує приховану систему інтонаційних знаків для фіксації травматичного досвіду нації. Шляхом синтезу тембрових та просторових прийомів, композитор створює масштабні музичні меморіали. В них – труба стає одним із головних носіїв філософського узагальнення, поєднуючи емоційну гостроту із семантичною глибиною художніх образів.

Ключові слова: композитор Євген Станкович, національна трагедія, історична пам'ять, оркестрова музика, семантика, інструменталізм, темброва драматургія, тембр труби.

Fyk Yurii, Postgraduate Student, Department of Musical Arts, National Academy of Culture and Arts Management

Semantics of Trumpet Timbre in Orchestral Opus of Ye. Stankovych as a Reflection of National Tragedy

The purpose of the article is to analyse the timbre dramaturgy in the scores of Ye. Stankovych, specifically focusing on the trumpet parts, to identify their semantic potential in reflecting the theme of the national tragedy. **Methodology.** The study employs a comprehensive set of musicological methods: source analysis – for systematising scientific publications on the topic; intonational and stylistic analysis – to identify the functional specifics of trumpet parts in programmatic orchestral works reflecting the national tragedy; interpretative and semantic approaches – to reveal the symbolic content of the trumpet timbre within the context of the philosophical comprehension of the national tragedy. The article analyses the works: “Black Elegy”, “Requiem for Those Who Died of Hunger”, and “Requiem” – in which the trumpet timbre acquires stable semantic meanings and functions as an element of sound symbolism. **Scientific novelty.** For the first time, a system of the author’s semantic archetypes (roles) of the trumpet in orchestral works by Ye. Stankovych, reflecting various facets of tragic experience, has been identified. It is demonstrated that “metaphysical pain” in his scores is materialised through “frozen” intonational structures, while the image of a “transcendent witness” emerges due to the detached sounding of the trumpet in the high register. Through timbre techniques, the composer clearly demarcates the spheres of being and non-being, on the border of which the image of

dehumanised evil is vividly depicted through aggressive articulation and timbre contrast. It is substantiated that such polysemy transforms the trumpet part into an element of orchestral semantics, ensuring the integrity of the sonic image of national catastrophe and historical memory. **Conclusions.** The analysis of the works “Black Elegy”, “Requiem for Those Who Died of Hunger”, and “Requiem” by Ye. Stankovych provides grounds to assert that the composer constructs a hidden system of intonational signs to record the traumatic experience of the nation. Through a synthesis of timbre and spatial techniques, the composer creates large-scale musical memorials. In them – the trumpet becomes one of the primary carriers of philosophical generalisation, combining emotional intensity with the semantic depth of artistic images.

Keywords: composer Yevhen Stankovych, trumpet timbre, orchestral music, semantics, national tragedy, historical memory, instrumentalism, timbre drama.

Актуальність теми дослідження. Українська мистецтвознавча спільнота сьогодні прагне системного перегляду спадщини Євгена Станковича, оскільки саме його постать відіграє роль голосу музичного спротиву та національної самоідентифікації (яскравим прикладом є прем'єра його Реквієму наприкінці 2025 року). Вважаємо за необхідне зосередитись не на загальному огляді творчості, а на мікроаналізі тембрової драматургії його партитур, зокрема, трубних партій.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукові студії щодо постаті Є. Станковича та семантики інструменталізму мають міждисциплінарний характер. Методологічну базу дослідження становлять розвідки А. Кравченко (філософія музичного аналізу) [7], О. Берегової (інтегративні процеси в культурі) [2] та Р. Крохмального (інформаційна природа мистецтва та когерентність образу) [8]. Проблематику музичного втілення історичної пам'яті та її актуалізації висвітлюють Т. Бевз, Т. Василевська [1] та О. Комаровська [6].

Специфіку рефлексії Голодомору в українській музиці системно вивчали О. Василенко [4] та Т. Новицька, остання розкрила сакральну-людську природу «Панахиди» Є. Станковича [9]. Семантичний потенціал тембру труби та мідних духових аналізують П. Вакалюк [3] і В. Громченко [5], а сучасні термінологічні межі інструменталізму окреслюють С. Ябковська, І. Мазурок та М. П'явка [10]. Міжнародний контекст доповнюють праці Л. Елестрьома щодо взаємодії слова й тембру [11] та М. Д. Кнопфа стосовно механізмів жанрового синтезу [12].

Мета роботи – аналіз тембрової драматургії партитур Є. Станковича, зокрема трубних партій, з метою виявлення їхнього семантичного потенціалу рефлексії національної трагедії

Виклад основного матеріалу. У творчості українських композиторів другої половини ХХ століття (Л. Дичко, Д. Клебанов,

М. Кармінський, Л. Колодуб, М. Скорик, В. Бібік, І. Карабиць та ін.) спостерігається тенденція до символізації окремих інструментальних тембрів, які набувають стійких смислових функцій у контексті соціально-трагічних подій. Дзвоніві комплекси, тембри мідних духових, протяжні струнні соло формують особливу палітру семантичних символів. У таких творах тембр здатен уособлювати як колективне – масову трагедію, фатум, безособову силу насильства, – так і гранично індивідуальне: біль окремої людини, самотність, молитву чи внутрішній крик.

Трагізм у музиці Є. Станковича не зводиться до ілюстративності чи декларативного пафосу; навпаки, він розкривається як глибинна пам'ять народу, втілена через складну систему інтонаційних, тембрових та жанрових взаємодій. Композитор послідовно звертається до образів страждання, жертвності та історичного зла (*Кадиси - Реквієм «Бабин Яр»*, 1991; *«Чорна Елегія»*, 1991; *«Панахида за померлими з голоду»*, 1992; *«Поєма скорботи»*, 1992; *ораторія «Псалми війни»*, 2023; *«Реквієм»*, 2025 та ін.).

Перші кроки семантичної трансформації труби спостерігаємо в камерно-симфонічних творах митця. Так, у *«Чорній елегії»* партія труб у поєднанні з дзвонами (перший чотиритакт) стає носієм ключового смислового коду. Весь твір вибудовано на лаконічному мотиві з двох тетраходів – низхідного та висхідного. Інтонаційна формула функціонує одночасно як тематичне ядро та інструмент психологічного впливу. Постійна повторюваність мотиву в партіях труб і хору трансформує його у медитативний чинник. У такий спосіб створюється ірраціональне відчуття безвиході та «зацікленості» на трагедії, що справляє враження ментального заціпеніння чи божевілля від горя.

У масштабних творах роль труби стає ще більш значущою, виходячи на рівень філософського узагальнення. Так, у *«Реквіємі»* (2025) труба стає особливим голосом, що з'єднує земний світ та

позачасовість. Інструмент тут виступає самостійним персонажем, що промовляє від імені вищих сил. Композитор креативно працює зі звуком: тембр високого регістру труби ніби «парить» над оркестровою масою (зокрема, у номерах: *Requiem aeternam, Sanctus*), створюючи відчуття неосяжної онтологічної вертикалі. Сольні епізоди з різкими інтервальними стрибками додають звучанню експресивної сили. Важливим є і використання просторових ефектів: завдяки імітації відлуння (до прикладу, у *Tuba mirum*) виникає враження, що звук долинає з трансцендентного виміру.

Водночас найпоказовіше подібні рішення трубної тембрової драматургії у творчості Є. Станковича очевидні у «**Панахиді за померлими з голоду**». Соціальна трагедія Голодомору є онтологічною проблемою буття народу, що дається взнаки і через сотню років. Композитор формує музичну модель пам'яті, де сакральні жанрові архетипи, фольклорні пласти та сучасні засоби письма зливаються в єдиний наратив.

За визначенням О. Комаровської, цей твір став першим у нових історичних умовах великим музичним меморіалом, де жанрове рішення – реквієм для хорів, оркестру, народного голосу та читця – закладає ідею «синтезу церковного, народного й симфонічного начал» [6, 13]. Музична мова тут вибудовується як «напружений синтез гострого драматизму і ліричної мелодійності», де трагедійна тиша є не менш значущою, ніж звукові кульмінації [6, 13].

О. Василенко, підкреслює, що імпульсом до написання композиції у 1992 році стали глибокі особисті враження митця від спогадів очевидців Голодомору [4, 48]. Система виражальних засобів «Панахиди» спирається на «народнопісенний мелос, кобзарсько-думний епос, фольклорні інтонаційні комплекси голосіння, синтезовані з бароковою риторикою страждань» [4, 49]. Застосування сучасних технік у поєднанні з дзвоновими комплексами спрямоване на реалізацію ідей «оплакування, каяття й катарсису», що формують семантичне ядро партитури [4, 49].

З огляду на складність і багатовимірність системи виражальних засобів, особливої ваги набуває вибір адекватного методологічного підходу до її аналізу. Методологічним ключем до розуміння цілісності твору є концепція діахронної когерентності Р. Крохмального. Науковець наголошує, що в мистецькому об'єкті має «оживати історична правда», створюючи нерозривний зв'язок між минулим

і сучасністю [8, 296]. Завдання аналізу полягає у виявленні «семантичної та естетичної цілості, створеної когерентною взаємодією компонентів» [8, 296], що дає змогу розкрити полісемантичність образу та його комунікативний потенціал [8, 297].

Цю думку доповнює Т. Новицька, підкреслюючи співіснування у просторі «Панахиди» двох світів – «церковного і людського, узагальнено-піднесеного та особистісно-життєвого» [9]. Саме їх накладання формує художню багатовимірність, де сакральне не відсторонюється від історичного жаху, а поглиблює його зміст.

Всебічний аналіз партитур «*Чорної Елегії*», «*Реквієму*» та «*Панахиди за померлими з голоду*» дає підстави систематизувати семантичні ролі труби, що діють у межах цілісної філософської концепції митця.

Первинним рівнем цієї системи стає **втілення метафізичного болю та «холоду жаху»**. У «Чорній Елегії» цей стан передається через нескінченну повторюваність вже згаданого мотиву, що паралізує волю слухача, тоді як у номері «*Трисвяте*» («*Святий Боже, Святий Кринкий...*») «Панахиди» металевий тембр труби на тлі важких мідних кластерів перетворюється на маркер дегуманізованого насильства. Тут інструмент виходить за межі сакрального символу славослів'я і постає знаком екзистенційного болю, втіленням того «холоду», що асоціюється з абсолютним злом історії.

Водночас у творах Є. Станковича вибудовується ампула труби як **трансцендентного свідка або «голосу недомовленого»**. У «Реквіємі» високий голос труби самостійно парує над оркестровою масою, промовляючи від імені вічності, а в номері «*Благословенний труд*» («*Панахида*») він вступає в діалог із басом, ніби виражаючи те, що не піддається вербалізації. Через використання кластерів у високому регістрі, що імітують тривожний передзвін, цей образ переходить у площину фатальності, де труба стає **символом фатуму**, перед яким людське слово виявляється безсилим. Порогова функція поглиблюється у сакральному ампула інструмента. Хорові рефрени «*Господи, помилуй*», які, за спостереженням Т. Новицької, супроводжуються передзвоном в оркестрі, створюють зону семантичної невизначеності [9]. Трубні інтонації тут допускають двояке трактування: як

ритуальний жест кадіння при відспівуванні або як образ «музики небесних сфер». У філософській перспективі це пов'язується з есхатологічним мисленням та концепцією *limen* – межового стану між життям і смертю.

Проте найбільш деструктивне значення тембр труби набуває в амплу *носія*

демонічної сили історії. З особливою гостротою це проявляється в номері «*Ідуть, ідуть людомори*», де зловісний марш, *frullato* труб у перегуках та репетиційна напруга формують образ механізованої жорстокості (рис. 1).

Рис. 1. Нотний приклад: «Панахида за померлими з голоду» Є. Станковича, №4 «Ідуть, ідуть...» тт. 20–47, партія I труби

Рис. 2. Нотний приклад: «Панахида за померлими з голоду» Є. Станковича, №9 тт. 1–9, партія II труби

Труба перестає бути голосом сакрального і трансформується в *символ «чорної сили»*, що знищує все на своєму шляху. Чіткі асоціації з «*O, Fortuna*» К. Орфа підкреслюють архаїчний характер невідворотності долі. В контексті всього циклу це амплу співвідноситься з концепцією *колективного зла та «банальності насильства»*, де індивідуальна відповідальність розчиняється в масовій дії (рис. 2).

Особливої гостроти деструктивному амплу труби додає продуманий

композитором тембровий антагонізм. Показовим є різкий контраст жорсткого «мідного» звуку з голосом-символом самотності – скрипкою в номері «*Мамо, мамо, я скоро помру...*». На тлі беззахисної лірики струнних трубний тембр ще виразніше маркує сферу надособистісного, руйнівного зла, протиставленого крихкій людській присутності.

Вирішального значення набуває епізод, де соло труби супроводжує читця під час повтору сакрального тексту Д. Павличка з переліком

фатальних дат: «*Це двадцять другий рік, це тридцять другий рік, це тридцять третій рік, це сорок шостий рік...*». Саме в момент цього хронологічного перерахування труба виступає **символом безжального історичного часу**. У філософському вимірі це підкреслює ідею трагічної циклічності історії та необхідність пам'яті як єдиної форми опору забуттю.

Нарешті, у фінальному номері «Панахиди» – «*Вічна пам'ять*» труба опосередковано долучається до семантики **вселенського плачу**. Це відбувається через тонку слухову алузію на «*Lacrimosa*» В. А. Моцарта, яка реалізована через характерні низхідні секунди в оркестрі. На цьому тлі трубний тембр остаточно втрачає свою агресивність, резонуючи із загальною ідеєю катарсису.

Наукова новизна. У дослідженні вперше запропоновано типологію семантичних амплуа труби в контексті оркестрового стилю Є. Станковича. Виявлено процес перетворення тембру зі звичного сигнального інструмента на полісемантичний символ, здатний артикулювати стани «метафізичного болю», «відстороненого споглядання» та механізованого зла. Доведено, що через індивідуалізацію трубних партій композитор формує автономні інтонаційні пласти, які є ключовими для дешифрування художньої концепції творів, присвячених національній трагедії.

Висновки. В оркестровій музиці Є. Станковича тембр труби проходить кардинальну семантичну трансформацію. Спираючись на аналіз партитур його «*Чорної Елегії*», «*Реквієму*» та «*Панахиди за померлими з голоду*» виявлено систему стійких семантичних амплуа інструмента, а саме: втілення метафізичного болю та заціпеніння перед жахом історії, роль «трансцендентного свідка», маркування межового стану між земним буттям та вічністю, а також уособлення механізованого зла та невблаганного фатуму. Доведено, що через специфічне використання високого регістру, просторових ефектів та тембрового антагонізму композитор створює звуковий меморіал національної трагедії.

Література

1. Бевз Т., Василевська Т. Культурна пам'ять в умовах війни: виклики для України. *Духовна культура України перед викликами часу : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Харків, 23 травня 2024 р.)*. Харків : Право, 2024. С. 5–9.

2. Берегова О. Інтегративні процеси в музичній культурі України ХХ–ХХІ століть : монографія. Київ : Інститут культурології НАМ України, 2013. 232 с.

3. Вакалюк П. Роль труби в симфонічній творчості Бориса Лятошинського та Станіслава Людкевича : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка. Львів, 2009. 181 с.

4. Василенко О. Тема Голодомору у творчих концепціях українських композиторів ХХ–ХХІ століть. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 36, т. 1. С. 44–49.

5. Громченко В. Ознаки епічності у Сонаті для труби з фортепіано Володимира Скуратовського. *Збереження національної спадщини та розвиток культурних практик в умовах суспільних викликів : тези Міжнар. наук.-практ. конф. (до 130-річчя від дня народж. М. Рильського) (м. Київ, 19–20 березня 2025 р.)*. Київ : ІМФЕ, 2025. С. 392–395.

6. Комаровська О. Музика як актуалізація історії: світоглядні орієнтири підготовки вчителя та учнів. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2024. Вип. 29. С. 9–21.

7. Кравченко А. Філософія музичного аналізу: дослідницький потенціал. *Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології : матеріали ІХ Міжн. наук.-творч. конф. (м. Київ, 21 квітня 2016 р.)*. Київ : НАКККіМ, 2016. С. 78–80.

8. Крохмальний Р. Когерентність образу: до проблеми інформаційної природи мистецького явища. *Вісник Львівського університету. Серія: Мистецтвознавство*. 2017. Вип. 18. С. 289–315.

9. Новицька Т. «Панахида за померлими з голоду» Євгена Станковича: Національна трагедія в музиці. *The Claquers*. 2022. 26 листоп. URL: <https://theclaquers.com/posts/10397> (дата звернення: 22.04.2026).

10. Ябковська С., Мазурок І., П'явка М. До питання визначення інструментального мистецтва у музичній науці ХХІ століття. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. Дрогобич : Гельветика, 2021. Вип. 43, т. 3. С. 72–77.

11. Elleström L. The Modalities of Media: a Model for Understanding Intermedial Relations. *Media Borders, Multimodality, and Intermediality*. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2010. P. 11–48. DOI: https://doi.org/10.1057/9780230275201_2

12. Knopf M. D. Style and Genre Synthesis in Music Composition: Revealing and Examining the Craft and Creative Processes in Composing Poly-Genre Music : Thesis (Professional Doctorate). Brisbane : Griffith University, 2011. 151 p. DOI: <https://dx.doi.org/10.25904/1912/1935>

References

1. Bevz, T., & Vasylevska, T. (2024). Cultural memory in the conditions of war: challenges for Ukraine. *Spiritual culture of Ukraine before the*

challenges of time: materials of the V All-Ukrainian scientific and practical conference, 5–9 [in Ukrainian].

2. Berehova, O. (2013). Integrative processes in the musical culture of Ukraine of the XX–XXI centuries. Institute of Culturology of the National Academy of Arts of Ukraine [in Ukrainian].

3. Vakaliuk, P. (2009). The role of the trumpet in the symphonic work of Borys Lyatoshynsky and Stanislav Liudkevych. Candidate's thesis. Lviv National Musical Academy named after M. Lysenko [in Ukrainian].

4. Vasylenko, O. (2021). The theme of the Holodomor in the creative concepts of Ukrainian composers of the XX–XXI centuries. *Current issues of humanitarian sciences*, 36(1), 44–49 [in Ukrainian].

5. Hromchenko, V. (2025). Signs of epicness in the Sonata for Tuba and Piano by Volodymyr Skuratovskyi. *Preservation of national heritage and development of cultural practices in conditions of social challenges: theses of the International scientific and practical conference*, 392–395 [in Ukrainian].

6. Komarovska, O. (2024). Music as an actualization of history: worldview orientations of teacher and student training. *Aesthetics and ethics of pedagogical action*, 29, 9–21 [in Ukrainian].

7. Kravchenko, A. (2016). Philosophy of musical analysis: research potential. *Cultural and artistic environment: creativity and technologies: materials of the IX International scientific and creative conference*, 78–80 [in Ukrainian].

8. Krokmalnyi, R. (2017). Coherence of the image: to the problem of the information nature of the artistic phenomenon. *Bulletin of Lviv University. Art History Series*, 18, 289–315 [in Ukrainian].

9. Novytska, T. (2022). “Requiem for those who died of hunger” by Yevhen Stankovych: National tragedy in music. *The Claquers*. <https://theclaquers.com/posts/10397> [in Ukrainian].

10. Yabkovska, S., Mazurok, I., & Piavka, M. (2021). To the question of the definition of instrumental art in the musical science of the XXI century. *Current issues of humanitarian sciences*, 43(3), 72–77 [in Ukrainian].

11. Elleström, L. (2010). The Modalities of Media: a Model for Understanding Intermedial Relations. *Media Borders, Multimodality, and Intermediality*, 11–48. https://doi.org/10.1057/9780230275201_2 [in English].

12. Knopf, M. D. (2011). *Style and Genre Synthesis in Music Composition: Revealing and Examining the Craft and Creative Processes in Composing Poly-Genre Music: Thesis (Professional Doctorate)*. Griffith University. <https://dx.doi.org/10.25904/1912/1935> [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.03.2026
Отримано після доопрацювання 14.04.2026
Прийнято до друку 23.04.2026
Опубліковано 26.05.2026